

درس ۲

تداوم رسالت

از آنجا که قرآن کریم، آخرین کتاب آسمانی و رسول خدا (ص) خاتم پیامبران است، می‌توان پرسید:

طرح و برنامه خداوند برای جامعه اسلامی، پس از رسول خدا (ص) چیست؟

این جامعه در چه مسیری و چگونه باید حرکت کند؟

رهبری مسلمانان در طول تاریخ آینده بر عهده چه کسانی باید قرار بگیرد؟

دانستیم که در میان مسئولیت‌های سه گانه رسول خدا، مسئولیت اول، یعنی دریافت و رساندن وحی به مردم، با ختم

نبوت پایان می‌پذیرد و کتاب قرآن، آخرین کتاب آسمانی است و نیازی به آوردن کتاب جدیدی نیست.

اما دو مسئولیت دیگر، یعنی «تعلیم و تبیین دین» و «ولایت و حکومت»، پس از ایشان چه سرنوشتی پیدا می‌کنند؟

پیامبر اکرم در این باره سکوت کرده است؟ یا همچون مسئولیت اول، پایان این دو مسئولیت را نیز اعلام نموده است؟

یا با تعیین جانشین، به تداوم ولایت و حکومت اسلامی حکم کرده است؟

بطلان فرض اول روشن است؛ زیرا قرآن کریم کامل‌ترین کتاب الهی است و پیامبر اکرم آگاه‌ترین مردم نسبت به

اهمیت حکومت است و بالاتر از این دو، خدای متعال هدایتگر مردم در همه امور زندگی است؛ و ممکن نیست نسبت

به این دو مسئولیت بی‌تفاوت باشند و با سکوت از کنار آن بگذرند. در حقیقت، بی‌توجهی به این مسئله بزرگ، خود

دلیلی بر نقص یک دین است.

فرض دوم نیز با همان توضیح بالا، صحیح نیست. زیرا نیاز جامعه به حکومت و ولایت و تبیین دین، پس از

رسول خدا (ص) نه تنها از بین نرفته بود، بلکه افزایش هم یافته بود و این افزایش ضرورت، کاملاً برای رسول خدا

(ص) قابل پیش‌بینی بود. زیرا گسترش اسلام در نقاط دیگر، ظهور مکاتب و فرقه‌های مختلف، پیدایش مسائل و

مشکلات جدید اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی را به دنبال داشت و نیاز به امام و رهبری که در میان انبوه افکار

و عقاید، حقیقت را به مردم نشان دهد و جامعه را آن گونه که پیامبر اداره می کرد، اداره نماید، افزون تر می شد. بنابراین، فرض سوم، فرض منطقی و قابل قبول است. یعنی رسول اکرم (ص)، به فرمان خداوند، به تداوم حکومت پس از خود در شکل «امامت» فرمان داده و جانشین پس از خود را معین کرده است.

تعیین امام

با تدبیر در آیات و روایات مطمئن و مسلم نقل شده از پیامبر و مطالعه تاریخ اسلام درمی یابیم که خداوند، امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (ع) را به جانشینی رسول خدا (ص) و امامت بعد از ایشان منصوب فرموده است. در اینجا به تدبیر در برخی از آیات و روایات مربوط به امامت امیرالمؤمنین (ع) می پردازیم. روش تدبیری ما در این درس، کمک گرفتن از روایات و وقایع تاریخی در تبیین آیات است.

۱. معرفی امام در مراسم دعوت خویشان: حدود سه سال از بعثت گذشته بود که این فرمان از جانب خداوند برای پیامبر آمد: «خویشان نزدیک خود را انداز کن».^۱ برای انجام این دستور، رسول خدا (ص) چهل نفر از بزرگان بنی هاشم را دعوت کرد و درباره اسلام با آنان سخن گفت و آنان را به دین اسلام دعوت کرد. همه مهمانان سکوت کردند و جوابی ندادند. در میان سکوت آنان، علی بن ابی طالب (ع) که در آن زمان نوجوانی بیش نبود، برخاست و گفت:

«من یار و یاور تو خواهم بود، ای رسول خدا».

درخواست پیامبر (ص)، سه بار مطرح شد و هر بار همه سکوت کردند و تنها علی (ع) قاطعانه اعلام آمادگی و وفاداری کرد. پس از آن، پیامبر (ص) دست ایشان را در دست گرفت، بیعت ایشان را پذیرفت و به مهمانان فرمود:

«همانا این، برادر من، وصی من و جانشین من در میان شما خواهد بود».^۱

تفکر

چرا پیامبر (ص) در شرایطی که حتی خویشانش نیز دعوت او را نپذیرفته بودند، جانشین خود را معین کرد؟ انجام این کار در ابتدای دعوت، به چه معناست؟

۲. نزول آیه ولایت: در یکی از روزها، نزدیک ظهر، فرشته وحی آمد و از جانب خداوند آیه‌ای آورد که در آن ویژگی‌های ولی و سرپرست مسلمانان مشخص شده بود. در این آیه، ابتدا خداوند و سپس پیامبر و پس از ایشان کسی به عنوان ولی معرفی شده بود که به خدا ایمان دارد، نماز را برپا می‌دارد و در حال رکوع صدقه می‌دهد. هنگامی که رسول خدا (ص) دریافت که چنین واقعه‌ای رخ داده است و کسی در رکوع صدقه داده و خداوند قصد معرفی او را دارد، با شتاب و در حالی که آیه را می‌خواند و مردم را از آن آگاه می‌کرد، به مسجد آمد و پرسید: آیا کسی در حال رکوع صدقه داده است؟

فقیری که انگشتی در دست داشت، به حضرت علی (ع) که در حال نماز بود، اشاره کرد و گفت: آری، این مرد در حال رکوع، انگشتی خود را به من بخشید.

صدای تکبیر یاران بلند شد و رسول خدا (ص) ستایش و سپاس خداوند را به‌جا آورد.

نزول این آیه در هنگام انجام واقعه‌ای که مردم ناظر آن بودند و اعلام این حقیقت از جانب رسول خدا (ص) برای آن بود که مردم به چشم ببینند و از زبان پیامبر بشنوند و امکان مخفی کردن آن نباشد.^۲

توجه: حفظ این آیات لازم است:

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ

هِمَانَا سِرِّرْسْت شَمَا خَدَاوْنَد و رَسُوْل اَوْسْت

وَالَّذِينَ آمَنُوا

و مؤمنانی که

۱. تاریخ طبری، ج ۲ ص ۶۲ و ۶۳؛ کنز العمال، ج ۶، ص ۳۹۷ و تاریخ پیامبر/سلام از دکتر محمد آیتی. برای مطالعه کامل داستان، به کتاب سلام بر خورشید از سید علی اکبر حسینی، ج ۱، ص ۱۷۱ مراجعه کنید.

۲. بیشتر مفسران و مورخان اهل سنت و شیعه، از جمله طبری، رازی، ثعلبی، قشیری، خوارزمی، ابن حجر و ابن کثیر، این آیه را درباره امام علی (ع) دانسته‌اند. برای کسب اطلاعات بیشتر، به کتاب الغدیر از علامه امینی، ج ۲، ص ۱۵۶ مراجعه کنید.

الَّذِينَ يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ

نماز را بر پا می‌دارند

وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ

در حال رکوع زکات می‌دهند.

مانده: ۵۵

۳. نزول آیه تطهیر: اُمّ سلمه، همسر رسول خدا (ص)، می‌گوید: روزی ایشان در خانه استراحت می‌کرد که دختر بزرگوارش فاطمه زهرا (س) وارد شد. پیامبر (ص) ایشان را به کنار خود دعوت کرد. حضرت فاطمه (س) نزد پیامبر رفت و در کنار ایشان نشست. پس از وی به ترتیب، حضرت علی (ع)، امام حسن (ع) و امام حسین (ع) آمدند. رسول خدا (ص) آنان را نیز در کنار خود جای داد. آن‌گاه برای آنان دعا کرد و فرمود:

«خدایا! اینان اهل بیت من‌اند؛ آنان را از هر پلیدی و ناپاکی حفظ کن!»

در همین زمان فرشته وحی آمد و آیه تطهیر را قرائت کرد.

إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ

همانا خدا اراده کرده که دور گرداند

عَنْكُمْ الرَّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ

از شما اهل بیت پلیدی و ناپاکی^۱ را

وَيَطَهِّرَ كُمْ تَطْهِيرًا

و شما را کاملاً پاک و طاهر قرار دهد

احزاب: ۳۳

استخراج پیام

با تفکر در این آیه در می‌یابیم:

۱. این آیه، عصمت حضرت علی، حضرت فاطمه، امام حسن و امام حسین (علیهم السلام) را اعلام می‌کند؛ زیرا

.....

۲. اهل بیت به این معنای خاص که معصوم باشند، فقط شامل

۳. چون اهل بیت معصوم هستند، سخن و عمل آنان

۱. مقصود از پلیدی و ناپاکی در این آیه، گناه و آلودگی اخلاقی است.

ام سلمه می‌گوید: «من هم پیش رفتم که در کنار آنها قرار بگیرم تا از این افتخار بزرگ سهمی داشته و جزء اهل بیت باشم»؛ اما رسول خدا (ص) فرمود:

«ای ام سلمه، تو همسر من هستی و عاقبت نیکویی داری، اما اینان اهل بیت من اند».

برای اینکه مردم از این موضوع مطلع شوند، پیامبر مدت‌ها هر روز صبح، هنگام رفتن به مسجد از در خانه فاطمه (س) می‌گذشت و اهل خانه را «اهل بیت» صدا می‌زد و آیه تطهیر را می‌خواند.^۱

برای مطالعه

نشانه‌های دیگری در این رخداد تاریخی وجود دارد که نشان می‌دهد کلمه «اهل بیت» در این آیه به طور خاص به کار رفته است و سایر وابستگان، از جمله همسران پیامبر را شامل نمی‌شود:

۱. رسول خدا (ص) فقط این چهار نفر را کنار خود پذیرفت و در هنگام دعا فرمود «اینان از اهل بیت من اند». بلکه فرمود: «اینان اهل بیت من اند».

۲. نقل‌کننده داستان، ام سلمه همسر پیامبر (ص) است. پیامبر (ص) او را از آمدن در کنار خود منع کرد تا نشان دهد که «اهل بیت معصوم» فقط همین افرادند.

۳. این آیه، پاکی و عصمت کامل را بیان می‌کند. هیچ‌یک از همسران پیامبر (ص) ادعای عصمت نکرده‌اند.

۴. در تاریخ ذکر نشده است که همسران رسول خدا (ص)، چه در زمان پیامبر (ص) و چه پس از رحلت ایشان، آیه تطهیر را در مورد خود به کار ببرند و از این آیه برای اثبات عصمت خود استفاده کنند.

۵. آیات دیگری در قرآن هست که سرپیچی و نافرمانی برخی همسران رسول خدا (ص) را یادآوری و آنان را به خاطر نافرمانی توبیخ می‌کند (از جمله آیات ۱ تا ۵ سوره مبارکه تحریم).

از آنجا که در زمان رسول خدا (ص) از میان اهل بین فقط امام علی، حضرت فاطمه، امام حسن و امام حسین (ع)

^۱. کتاب‌های بزرگ همه مسلمانان، مانند صحیح مسلم، سنن ترمذی، صحیح بخاری، مسند احمد بن حنبل، سنن بیهقی، الدرالمشور سیوطی و أسد الغابه ابن اثیر، آیه تطهیر را در حق همین پنج تن نقل کرده‌اند (غایه المراد ص ۲۸۱).

حضور داشتند، در این داستان تنها نام این چهار بزرگوار ذکر شده است. در سخنان دیگر پیامبر (ص)، امامان بعدی هم جزء اهل بیت شمرده شده‌اند.

(توجه: تعدد همسران، رجوع به سایت: آوردن متن علامه و نیز متن دکتر شریعتی در اسلام شناسی قدیم)

۶. ممکن است کسی پرسد: چرا رسول خدا همسران متعدد داشته است؟

رسول خدا (ص) در سن ۲۵ سالگی با حضرت خدیجه ازدواج کرد. قبل از آن نیز در زمانی که دوران جوانی را می‌گذراند، به پاکدامنی و عفاف مشهور بود. توجه به خداوند، پرورش روح خود و نجات مردم چنان ایشان را مشغول کرده بود که توجهی به ازدواج نداشت؛ تا اینکه پیک حضرت خدیجه آمد و علاقه‌مندی وی را به اطلاع رسول خدا (ص) رساند. حضرت خدیجه ۳۵ سال داشت و ۱۰ سال از رسول خدا بزرگ‌تر بود. اما چون پیامبر اکرم از شخصیت اصیل و عفاف و پاکی وی خبر داشت، به خواستگاری خدیجه رفت. این در حالی بود که زیبایی ظاهری، اخلاق نیکو و اصالت خانوادگی رسول خدا به گونه‌ای بود که دختران بزرگان شهر خواهان ازدواج با او بودند.

رسول خدا در تمام دوران زندگی با حضرت خدیجه، یعنی تا سن ۵۰ سالگی همسر دیگری انتخاب نکرد و تمام دوران جوانی، میان‌سالی و تا آستانه‌ی پیری را فقط با وی گذراند. آن هم در جامعه‌ای که ازدواج‌های متعدد منعی نداشت. این رفتار، گویای آن است که هوسرانی در وجود پیامبر ما راه نداشت و اگر پس از آن با همسران دیگری ازدواج کرد، عموماً به خاطر مصلحت خاصی مانند حمایت از آن زن، جلوگیری از خونریزی و قتل، جلب نظر خانواده‌ها و قبایل به اسلام بود و تمام آن ازدواج‌ها با رضایت کامل خود همسران انجام می‌گرفت، نه مثلاً براساس اجبار پدران (برای کسب اطلاع بیشتر رجوع کنید به کتاب بررسی‌های اسلامی، از علامه طباطبائی، ج ۱، ص ۳۱، چاپ بوستان کتاب قم).

۴. حدیث جابر: در یکی از روزها، در مدینه، جبرئیل بر پیامبر نازل شد و آیه ۵۹ سوره نساء را بر ایشان خواند که قسمتی از آن چنین است:

ای مؤمنان

یا ایها الذین آمنوا

أَطِيعُوا اللَّهَ

از خدا اطاعت کنید

وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ...

و از رسول و ولی امرتان اطاعت کنید.

نساء: ۵۹

معمولاً وقتی آیه‌ای نازل می‌شد و حکم کلی یک موضوعی را بیان می‌فرمود، یاران نزد رسول خدا می‌آمدند و جزئیات حکم را می‌پرسیدند. مثلاً وقتی که آیات نماز نازل شد، یاران می‌خواستند چگونگی نماز خواندن را بدانند. پیامبر اکرم (ص) به مسجد آمد و به آنان فرمود: «این گونه که من نماز می‌خوانم، شما هم بخوانید». آن‌گاه نماز خواندن را به آنان تعلیم داد. وقتی این آیه هم نازل شد، جابر بن عبدالله انصاری نزد رسول خدا آمد و گفت: «یا رسول الله، ما خدا و رسول او را شناخته‌ایم. لازم است «اولوا الامر» را هم بشناسیم.»

رسول خدا (ص) فرمود:

«ای جابر، آنان جانشینان من و امامان بعد از من‌اند. نخستین آنان علی بن ابی طالب است و سپس به ترتیب: حسن بن علی، حسین بن علی، علی بن الحسین، محمد بن علی - که در تورات به «باقر» معروف است - و تو در هنگام پیری او را خواهی دید و هر وقت او را دیدی، سلام مرا به او برسان. پس از محمد بن علی نیز به ترتیب، جعفر بن محمد، موسی بن جعفر، علی بن موسی، محمد بن علی، علی بن محمد، حسن بن علی و پس از ایشان فرزندش می‌باشد که هم‌نام و هم‌کنیه من است.^۱ اوست که از نظر مردم پنهان می‌شود و غیبت او طولانی می‌گردد تا آنجا که فقط افرادی که ایمان راسخ دارند، بر عقیده به او باقی می‌مانند.»^۲

ارتباط میان آیه و حدیث

با تفکر در آیه ۵۹ سوره نساء و حدیث جابر، پیام‌های زیر را تکمیل کنید.

۱. مسلمانان باید در برنامه‌های زندگی خود از ، و اطاعت کنند.
۲. از آنجا که این سه اطاعات در کنار هم قرار گرفته‌اند؛ سرپیچی از هر مورد است.

۱. کنیه پیامبر «ابوالقاسم» است.

۲. کفایة الاثر، چاپ قدیم، ص ۸ و بیابیع المودة، ص ۴۹۴ و اثبات الهداة، ج ۳، ص ۱۲۳.

۳. از آنجا که مصداق در آیه مشخص نشده، برای آگاهی مردم و اشتباه نکردن آنها لازم است که رسول خدا

۴. بنا بر سخن پیامبر اکرم (ص) کسانی که مصداق هستند، عبارتند از:

۵. حدیث ثقلین: پیامبر اکرم (ص) به طور مکرر، از جمله در روزهای آخر عمر خود، می فرمود:

إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ من در میان شما دو چیز گران بها می گذارم:

كِتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي کتاب خدا و عترتم اهل بیتم را.

مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا تا وقتی که به این دو تمسک جویند

لَنْ تَضِلُّوا أَبَدًا هرگز گمراه نمی شوی

وَ إِنْهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا و این دو هیچ گاه از هم جدا نمی شوند

حَتَّى يَرِدَا عَلَى الْحَوْضِ تا کنار حوض کوثر بر من وارد شوند.^۱

استخراج پیام

با تفکر در این حدیث، چه پیام‌هایی را می‌توان استخراج کرد؟

۱. همان طور که قرآن و پیامبر لازم و ملزوم یکدیگرند و از هم جدا نمی‌شوند، قرآن و اهل بیت نیز همواره با هم‌اند.

۲. همان طور که قرآن همیشگی است، وجود معصوم نیز در کنار آن همیشگی می‌باشد.

۳. در صورتی مسلمانان گمراه نمی‌شوند که

۴. نمی‌توان برای هدایت فقط

۶. حدیث منزلت: وقتی خداوند حضرت موسی (ع) را مأمور مبارزه با فرعون کرد، آن حضرت از خداوند خواست که

برادرش هارون را مشاور، پشتیبان و شریک در امر هدایت مردم قرار دهد. خداوند نیز درخواست حضرت موسی (ع)

^۱ این حدیث متواتر است و آن قدر از اهل سنت و شیعه نقل شده است که جای تردید ندارد. برای کسب اطلاعات بیشتر به کتاب/مأم‌شناسی، علامه حسینی تهرانی، ج ۱۳، مراجعه کنید.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ خداوند کافرین را هدایت نمی کند.

مانده: ۶۷

پیام آیات

در این آیه، تدبر کنید و به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

۱. خداوند چه فرمانی به پیامبر می دهد؟

۲. اهمیت این فرمان چقدر است؟

۳. چرا خداوند به پیامبر اکرم وعده می دهد که او را حفظ خواهد کرد؟

بعد از نزول این آیه، پیامبر اکرم (ص) دستور داد همه توقف کنند تا بازماندگان برسند و آنان که پیش رفته‌اند، برگردند. ظهر شده بود؛ ابتدا نماز را به جا آوردند و سپس، پیامبر در یک سخنرانی مهم و مفصل با مردم سخن گفت و آنان را برای دریافت آن پیام بزرگ آماده کرد. در اینجا از مردم پرسید:

أَيُّهَا النَّاسُ ای مردم

مَنْ أَوْلَى النَّاسِ بِالْمُؤْمِنِينَ چه کسی به مؤمنان

مِنْ أَنْفُسِهِمْ از خودشان سزاوارتر است؟^۱

گفتند: خدا و پیامبرش بر ما ولایت و سرپرستی دارند.

سپس، فرمود:

مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ هر کس که من ولی و سرپرست اویم،

فَهَذَا عَلَيَّ مَوْلَاهُ علی نیز ولی و سرپرست اوست.

و این جمله را سه بار تکرار کرد.

^۱. یعنی، چه کسی بر آنها ولایت و سرپرستی دارد و باید به فرمان‌هایش عمل کنند؟

در پایان سخنرانی نیز از حاضران خواست که مطالب گفته شده را به غایبان برسانند. پس از آن، مردم برای عرض تبریک و شادباش به سوی امام آمدند و با وی بیعت کردند.

سخنان پیامبر (ص) در این واقعه از جهت سلسلهٔ روایان حدیث، چنان محکم است که شاید کمتر حدیثی مانند آن وجود داشته باشد. صد و ده نفر از اصحاب پیامبر که در غدیر حاضر بوده‌اند؛ آن را بی‌هیچ واسطه‌ای از پیامبر نقل کرده‌اند. دانشمندان و تاریخ‌نویسان و مفسران بزرگ جهان اسلام نیز این واقعه را با مدارک زیاد در کتاب‌های خود آورده‌اند که نام سیصد و پنجاه نفر آنها در کتاب «الغدیر»^۱ آمده است.

اگرچه بعد از رحلت پیامبر، زمامداری مسلمین به امام علی (ع) نرسید و واقعهٔ عظیم غدیر نادیده گرفته شد اما چگونگی برگزاری این مراسم و سخنان رسول خدا (ص) روشنگر بسیاری از اتفاقات پس از ایشان است.

نتیجه‌گیری

با بررسی این آیات و احادیثی که گفته شد، روشن می‌شود که:

الف. پیامبر اکرم (ص)، حضرت علی (ع) و یازده فرزند ایشان را به جانشینی خود معرفی کرده است و آنان عهده‌دار مسئولیت امامت‌اند.

ب. لازمهٔ این مرتبه از جانشینی، علم و معرفت کامل و عصمت از گناه و اشتباه است؛ همان‌گونه که رسول خدا (ص) این دو ویژگی را دارا بود.

ج. تعیین جانشین رسول خدا (ص) با هدایت و راهنمایی خداوند بوده و خداوند، ائمه اطهار (ع) را به این مقام برگزیده است.

د. حضرت فاطمه زهرا (س) جزء اهل بیت است و اگرچه عهده‌دار امامت نبوده، اما دارای علم و عصمت کامل است و پیروی از کلام و رفتار وی بر همهٔ مسلمانان واجب و سرچشمهٔ هدایت و رستگاری است.

^۱الغدیر نام مجموعهٔ گران‌بهایی در اثبات واقعهٔ غدیر است که یکی از دانشمندان عالی‌قدر شیعه در عصر حاضر - علامه امینی - آن را در یازده جلد به زبان عربی نوشته است و خلاصهٔ آن به فارسی در یک جلد ترجمه شده است.

(اضافه شدن حديث بنى الاسلام على خمس)

گام دوم

یادغیر تجدیدیت باقران عدالت، ایثار، تحقیق پرستی، ایمان، سگیبانی، تقوا، خردمندی، مهرورزی، جهاد و عبادت است. یادغیر تکرار ایمان با اولین امام و ابراز عشق، خضوع و سرسپردگی بر اوست.

برنامه:

حرم ساله این روز، ایمان و وفاداری را با مولای خود تجدید می‌کنیم و برای برگزاری یک جشن بزرگ، دست بردوست هم می‌دهیم. حرکت مسؤلیتی را می‌پذیریم؛ در مدرسه، در محل، در مسجد محل و در خانه. زیباترین و با معنا ترین جشن بی‌یاد

منظر زیبایی و کمال.

خدایا! ما را موفقی‌بارتاد این روز، با همه خوبان و خوبی‌ایمان اخوت و برادری بندهیم و خود را از بدی‌ها پاک سازیم.

اندیشه و تحقیق

در باره واقعه بزرگ غدیر بیندیشید و به سؤال‌های زیر پاسخ دهید:

الف. چرا مراسم غدیر هم‌زمان با بزرگ‌ترین اجتماع مسلمانان برگزار شد؟

ب. چرا خداوند انجام ندادن این مأموریت را مساوی با عدم انجام رسالت اعلام کرد؟

ج. تبریک و تهنیت مردم به حضرت علی (ع) پس از پایان مراسم نشانه چیست؟

د. چرا کلمه «مولی» در حدیث غدیر به معنای سرپرست است، نه دوست؟

پیشنهاد

۱. مراسم غدیر را در شعر یا نثری شیوا به تصویر بکشید یا آن را در قالب طرحی زیبا نقاشی کنید.

۲. داستان عشیره اقریبین یا واقعه غدیر یا حدیث کساء را به صورت داستان‌گویی و براساس کتاب «سلام بر خورشید»،

در قالب نمایش اجرا کنید.